

**ТУКАЙ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
СӘМӘКӘЙ ТӨП ГОМУМИ БЕЛЕМ БИРҮ
МӘКТӘБЕ**

**Әдәби сөйләм һәм аның
стильләре**

I квалификациян категорияле
татар теле һәм әдәбият укытучысы
Хәнипова Гөлүзә Гариф кызы
2013 нче ел

**Әдәби сөйләм –
билгеле бер телдә сөйләшүче
кешеләрнең , гасырлар буена
урнашып килгән таләпләрне
бозмыйча, фикерне аңлаешлы
һәм төгәл итеп җиткерүләре
ул.**

Сөйләм стиле –
язганда яки сөйләгәндә, алга
куелган максатка яраклы
рәвештә тел-сурәтләү
чараларыннан файдалану
үзенчәлекләре ул.

Сөйләм стиленең төрләре

1 – әдәби стиль

2 – публицистик стиль

3 – фәнни стиль

4 – рәсми стиль

*5 – сөйләмә стиль (хатлар
стиле)*

Стиль –

**1. Сэнгатытэ билгеле бер чорның,
юнәлешнең яки аерым авторның
иҗат эшчәнлегенә хас булган
үзенчәлекләр**

**2. Берәүнең эш алымнарына,
берәр төрле эшчәнлек өлкәсенә
хас билгеләр**

**3. Тел, сөйләм чараларыннан,
мөмкинлекләреннән файдалану
алымнары**

Әдәби стильнең үзенчәлекләре

- - әдәби телнең нигезен тәшкил итә,
- -башка стильләргә караганда күбрәк кулланыла,
- -әдәби тел нормалары бу стильдә эшкәртелә,
- -бу стиль белән барлык әдәби әсәрләр языла,
- -әдәби стильдәге әсәрләрдә кулланылучы сүз, сүзтезмә һәм жөмлөләр эстетик хис тәрбиялиләр (матурлык тойгысы уяталар),
- -һәртөрле сурәтләү чаралары (эпитет, метафора, чагыштыру, гипербола һ.б.) күбрәк кулланыла,
- -персонажларның кара-каршы сөйләшүләре (диалог) кулланыла,
- -халык авыз ижаты әсәр тукымасына кертелә,
- -аерым персонажларның тел үзенчәлекләренә урын бирелә (диалекталь, һөнәрчелек һ.б.ш. сүzlәр кулланыла).

Публицистик стиль

- -бу стильдә газета-журнал макалалары, тәнкыйть материаллары, өндәмәләр, юльязмалар, очерк, фельетон, репортаж, памфлет, рецензия, ачык хат ижат ителә
- -төп максаты – яңалыкны хәбәр итү, авторның уй-фикерләрен халыкка житкерү
- -аларда ижтимагый вакыйгалар, икътисади таләпләр чагылдырыла, аларга бәя бирелә
- фикереңнең хаклыгына ышандырырлык сурәтләү чаралары, сүзләр кулланыла
- -сәясәткә караган терминнар һәм төрле кичерешләрне (ирония, нәфрәт, үз итү) белдерүче сүзләр куллану
- һәркемгә аңлаешлы, гади, үткен тел белән язылуы шарт
- публицистик текстларның төп компонентлары - факт, фикер, аргумент, проблема. концепция, нәтижә.

Рәсми стиль

- Юридик эш кәгазьләре, карар, беркетмә, гариза, аңлатма, ышаныч язуы, акт, резюме, белдерүләр языла
- Һәркайсында үзенә бер хас калып белән сүzlәр кулланыла
- Озак еллар дәвамында үзенең тотрыклылыгын саклап килә

Фәнни стиль

- Гыйльми мәкалә, китаплар, белешмә, дәрәсләкләр, диссертацияләр языла
- Махсус фәнни терминнар күбрәк кулланыла, сүзләр туры мәгънәсендә бирелә
- Кереш сүзләр күп урын ала, аныклагычлар еш кулланыла
- Хәбәрә төшем юнәлешендәге, III зат күплек сандагы фигыль белән белдерелгән гади жөмләләр кулланыла
- Мөнәсәбәтле сүз, теркәгеч аша бәйләнешкә кергән иярченле кушма жөмләләр дә билгеле бер үзенчәлек бирә

Сөйләмә стиль

- Көндәлек аралашу вакытында кулланыла
- Башлыча диалог (кара-каршы сөйләшү) формасында төзелә
- Гади, ким жөмлэләр, һәр кешегә аңлаешлы сүzlәр күбрәк урын ала
- Алдан уйланып язылмый, аралашу барышында ясала, телдән сөйләү формасында яши
- Персонажларның үзара сөйләшүе формасында матур әдәбиятта һәм хатлар язганда кулланыла.

Белемегезне тикшерегез

- 1. Нәрсә ул әдәби сөйләм?
- 2. Стиль сүзен нинди очракларда кулланалар?
- 3. Хәзерге татар сөйләме нинди стильләрне үз эченә ала?
- 4. Стилистика фәне нәрсә өйрәнә?
- 5. Һәр стильгә хас булган төп үзенчәлекләрне санап чыгыгыз.

Файдаланылган әдәбият

- 1. М.З.Зәкиев, С.М. Ибраһимов. Татар теле. 9нчы сыйныф өчен дәреслек. 2008 нче ел.
- 2. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге. II том. 1979 нчы ел.